

a - bir ustanın saatlıq əmək haqqı, man/saat;

(19) və (21) asılıqlarının təhlilindən belə nəticəyə gəlmək olar ki, xidmət dəstəsinin əmək sayı artdıqca səyyar emalatxana saxlamağın xüsusi xərcləri aşağı düşür, əmək haqqı isə artır (Şəkil 1).

Bununla əlaqədar ümumi xüsusi xərclər xidmət dəstəsinin ölçüsü artdıqca əvvəlcə azalır, sonra isə artmağa başlayır.

Bunun ən aşağı qiyməti dəstənin tərkibinin optimal sayına müvafiq gəlir.

Funksiyanın ekstremumuna istinad edərək

$$q = \frac{A}{t} + Bn + (D+C) \rightarrow \min, \quad (26)$$

alırıq

$$n_{opt} = \left(\frac{A}{A} \right)^{1/2} \cdot \{ [B(a+E_n) \delta D^{-1} + 2L(P+\mu/\phi)] Q(\arctan \phi) \}^{1/2} \quad (27)$$

Beləliklə indiki şəraitdə mühəndis xidmətinin səmərəli təşkili, təsərrüfatlara xidmət göstərən dəstələrin optimal tərkibini müəyyən etməklə təminat altına alınmış ola bilər. Bunun üçün yuxarıda təqdim olunmuş mühəndis hesabat üsulundan istifadə etmək mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Qura I.A., Bubnov V.Z., Zavqəlov N.A. "Texniçeskoe obslujivanie mašin i oborudovaniə jivotnovodçeskix ferm.-M", 1991, -118s.

"AQROTEXSERVIS" XİDMƏT MÜƏSSİSƏLƏRİNİN TƏŞKİLİ FORMALARI

T.E.MUSAYEV, iqtisad elmləri namizədi
AKTA

Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanında (24 noyabr 2003-cü il) aqrar sektorda islahatların ikinci mərhələsinə başlamaq və bununla əlaqədar lazımı tədbirləri (texniki servis müəssisəsinin təşkili, fermerlərin texnika ilə daha böyük həcmdə təmin olunması, toxumçuluq bazasının, yeni emal müəssisələrinin yaradılması) sürətləndirməyi ön plana çəkmişdir.

Hal-hazırda respublikanın kənd təsərrüfatında mühəndis-texniki təminat problemi bazar münasibətləri şəraitində çox vacibdir. Çünki, respublikada olan 30126 ədəd traktorun 5%-nin (1507 ədədin), 4002 ədəd taxılıqan kombaynın 14,9%-nin (597 ədədinin), 6985 ədəd kətanın 11%-nin (768 ədədinin), 5112 ədəd toxumsəpənin 3,1%-nin (159 ədədinin) istismar müddəti keçməmişdir. Yerdə qalan texnikaların, o cümlədən digər kənd təsərrüfatı maşınlarının istismar müddəti 15-25 ildən çox ötmüş vasitələrdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, texnikanın çatışmaması və köhnə olması səbəbindən texnoloji proseslərin aqrotexniki müddətləri pozulur və böyük itkilər yaranır. Məsələn, yığım mövsümündə kombaynlar köhnə olduğundan 15-20% məhsul itkisinə yol verilir. Təqribi hesablamalara görə respublika üzrə itirilmiş məhsulların dəyəri 2003-cü ildə 244,1 mld. manat olmuşdur ki, bu məbləğə 1200 ədəd yeni taxılıqan kombayn almaq olar. Eyni zamanda, pambıq və tərəvəz məhsullarının itkisi birlikdə 111,1 mld. manat təşkil etmişdir. Şübhəsiz ki, bu itkilərdən yaranan məbləğ hesabına bir neçə aqrotexservis xidmət müəssisəsi yaratmaq mümkün olardı.

Prezidentin mövcud fərmanına uyğun olaraq res-

publikada texniki xidmət işlərinin mövcud vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün uzunmüddətli və güzəştli kreditlərin, yeni zamanda xarici dövlətlərin verdikləri əvəzsiz qrantların hesabına yüksək məhsuldar, universal yeni texnikaların alınması və onların əsasında özəl texniki servislərin yaradılması çox vacib məsələdir. Bu özəl texniki servis müəssisələri kəndli (fermer) təsərrüfatlarına və digər məhsul istehsalçılarına pullu xidmət işlərini göstərməklə əldə olunan gəlirin hesabına kreditin qaytarılmasını təmin edəcəklər. Bunun nəticəsi olaraq texniki xidmət infrastrukturunun təşkilinə şərait yaranacaqdır.

Yüksək məhsuldar texnikaların gündəlik növ və normalarını və iki növbəlik iş rejimini nəzərə alaraq bir özəl aqrotexservis müəssisəsi üçün tələb olunan texnikalar ilə komplektləşməsinin tipik formasının optimal göstəriciləri aşağıdakı cədvəldə verilmişdir.

Cədvəldə göstərilən texniki servis xidməti müəssisəsinin tərkibində olan texnikalar bütün texnoloji proseslərin aqrotexniki müddətlərdə aparılmasını təmin edir.

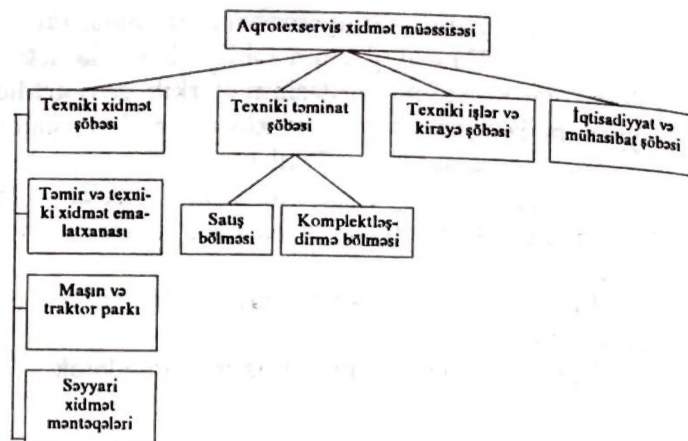
Hal-hazırda mexanikləşdirilmiş işlərin qiyməti formalaşdırılmamışdır. Məsələn, bir hektar taxılın becərilib məhsulun anbara gətirilməsinə qədər olan texniki işlərin dəyəri 350 min manat, bu məbləğin nəzdində vergi və digər ödəmələr nəzərə alınmaqla xərclər 30%, yəni 105 min manat təşkil edərsə, bu halda xidmət müəssisəsinin xalis gəlir 245 min manata bərabər olur. Aparılan hesablamalara görə cədvəldə tərkibi göstərilən Aqrotexservis müəssisəsi 500 ha torpaq sahəsinə xidmət edərsə, onda onun illik xalis gəliri 122,5 mln. manat olar. Kreditin qaytarılma müddəti bu halda 7,6 il (931 mln. manat: 122,5 mln. man.) olar.

Bir özəl aqrotexservis müəssisəsi üçün tələb olunan texnikaların komplektləşdirilməsi və onun dəyəri

Kənd təsərrüfatı texnikalarının adı	Müəssisədə texnikanın sayı, ədəd	Bir vahidin təxmini qiyməti, mln. man.	Cəmi mln.man.
1. Traktor 100-135 at gücü	1	130	130
2. Traktor 55-80 at gücü	5	78	390
3. Traktor yedəkləri	2	10	20
4. Kombayn	1	220	220
5. Kotan	2	9	18
6. Mala	2	7	14
7. Səpən aqreqat	2	25	50
8. Kultivator	2	13	26
9. Çiləyici	2	8	16
10. Ot biçən	2	4	8
11. Saman, ot presləyən	1	23	23
12. Gübrə səpən	2	8	16
Cəmi			931

Təklif olunan bu tərkibli aqrotexservis müəssisələri 500 hektar torpaq sahəsi olan kənd yaşayış ərazilərinə və müxtəlif təsərrüfatlara texnoloji xidmət göstərmək üçün nəzərdə tutulur. Bu formada olan tipik aqrotexservis müəssisələri iki formada fəaliyyət göstərə bilərlər: birinci, sərbəst özəl aqrotexservis müəssisəsi kimi; ikinci, təsərrüfatlararası rayon aqrotexservis müəssisəsinin filialı kimi. Rayon səviyyəsində aqrotexnoloji proseslərin aqrotexniki müddətdə aparılmasını, bütün növ texnikalara təmirin və texniki xidmətin aparılmasını, texniki təminatın, texnikanın kirayəyə verilməsini təmin etmək məqsədi ilə iri həcmli aqrotexservis xidmət müəssisələrinin yaradılması məqsəddəyğündür.

Aqrotexservis xidmət müəssisələri dövlət vəsaiti hesabına Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin bir qurumu kimi və ya özəl bir qurum kimi fəaliyyət göstərə bilər.

Aqrotexservis müəssisəsinin təşkilati strukturu

Bu formada olan aqrotexservis müəssisəsinin strukturu aşağıdakı sxemdə verilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, aqrotexservis müəssisəsinin təklif olunan bu strukturu Azərbaycanın bütün bölgələri üçün qəbul edilə bilməz. Çünki, hər bir ərazinin özünəməxsus xüsusiyyətləri, coğrafi mövqeyi, iqtisadi şəraiti vardır. Odur ki, xidmət müəssisələrinin də strukturları müxtəlif variantlı olmalıdır. Bu struktur əsasən Gəncə-Qazax bölgəsi üçün daha çox qəbul olunandır.

Aqrotexservis müəssisələrinin fəaliyyətinin səmərəli təşkil etmək və onun təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə aşağıdakı təkliflərin həyata keçirilməsi daha məqsəddəyğündür:

1. Aqrotexservis xidmət müəssisələrinin texniki tərkibi həmin ərazinin ixtisaslaşma istiqamətinə, təbii-iqtisadi şəraitinə görə müəyyənləşdirilməlidir.

2. Aqrotexservis müəssisələrinin optimal həcmi yerləşdiyi ərazidə yerinə yetirəcək işlərin etalon hektarla həcminə görə müəyyənləşdirilməlidir.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ ГЛАДКОЙ ВСПАШКИ

Э.Б.ИСКЕНДЕРОВ, кандидат технических наук
Научно-Исследовательский Институт "Агромеханика"

Анализ тенденций и общих закономерностей развития мобильной сельскохозяйственной техники показывает, что на этом уровне будут практически исчерпаны возможности отвальных плугов, работающих по старым технологическим принципам.

Таким образом, принципиальная схема и технологический процесс классического отвального плуга не соответствуют таким критериям технического прогресса, как высокое качество работы, рост производительности труда, снижение материалоемкости, энергетических и трудовых затрат и др. Для дальнейшего повышения производительности труда, улучшения качества работы, обеспечения вы-

годных технико-экономических параметров пахотных агрегатов необходимы новые технические средства, основанные на иных, более совершенных технологических принципах. В связи с этим заслуживают значительного внимания технологии так называемой гладкой вспашки, применение которых позволяет ликвидировать такой большой недостаток классических способов вспашки, как образование свальных гребней и развальных борозд.

Исследования различных технологических процессов основной обработки почвы, проведенные в разные годы в СССР и за рубежом [11, 12, 13], позволили установить, что внедрение в сельскохозяйственное производство гладкой вспашки спо-